TWEEDE

BRIEF

VAN

הַגֶּבֶר ΦΙΛΑΛΉΘΗΣ

HAGGEBHER PHILALEETHEES,

Geschreeven

Aan Zynen Vriend N. N.

Over

De ordentelyke Kerkelyke Proceduuren, gehouden tegen den Persoon ende het Boek van D°. BALTHASAR BEKKER, by zyn E. geintituleert de *Betoover de Wereld*. Met eenige *Ecclesiastique*, *Theologische*, *Philosophische* ende *Philologische* Aanmerkingen over de zelve.

Tot AMSTERDAM.
By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper aan den Dam, op de hoek van de Nieuwendyk. 1691.

Berigt van de Boekdrukker aen den Lezer.

Gunſtige Leſer.

Alſoo de eerſte Brief, myn door een derde ofte vierde hand bedekt is toegekomen ende ik den Schryver niet en hebbe konnen ſpreeken, en ook zyn ſchrift niet over al koſt leſen, zoo is'er zomtyts wat uytgelaten, het geene gelieft te vullen. Als *pag. 9. lin.* 44. „ Doch dewyle *Ev. van der Hoogt*, het pit ende het *Merg* uyt alle de „ Taalkonſten heeft vergadert, ende vermeerdert met zyn eygen *Ondervinding*, „ *Meditatien* en *klaarder Demonſtratien*: zoo zal ik my in deſe Brieven tegen D. *Bekker* „ noopende de Ooſterſche Talen byzonder houden aan zyne Schriften. Te meer, „ om dat de voornoemde *Schryver* alle zyne ſtellingen van belang, doorgaans heeft „ beveſtigt met de Aldervermaartſte *Autheuren* onſer Eeuwe. „ Ende ik zal zyn „ Naam bekorten door *E. V. H.* Item moet *pag.* 15. *lin.* 23. ſtaan *achter ontfangen.* „ Maar als de Zatan dat doen zoude, zoo en behoefde hy niet uyt te gaan, van het „ aangezichte des Heeren. *Ibid. lin.* 41. ſtaat effecten, *voor* affecten. *pag.* 20 *lin.* 6. „ Ten minſten is hy ſchuldig aan onbedachtſaamheyd, als hy, enz. Voorts belieft te leſen,

Pag. 4. l. 8. zelfde voor zelve	Pag. 12. l. 15. *adde* enz.
l. 17. *Apoſt. cap.* 6	Pag. 13. l. 22. —Eccl. V.
Pag. 5. l. 28. zoo toont ook	Pag. 14. l. 11. הרצח voor חרצה
Pag. 10. l. 45. Hy *voor* men	Pag. 17. l. 29. het *voor* hy,
Pag. 11. l, 45. Doch Paulus	Pag. 18. l. 39. ירפה als *jiglim.*

Voorts ſijner eenige ſpel-fouten van een e, voor een æ, van een ה voor een ה, ende in de namen van *Origenes*, *Zwarez*, *Burgersdyk*. enz.

MYN HEER!

In mijn laatsten van den 10 deses / als responsiv om U E. Begeerte van den 22 passato / heb ik my ingelaten om U E. te informeeren / wat men moet oordeelen van de Oudheyd ende van het Gewichte van de Dwaling, met de welke D. Bekker de Gereformeerde Kerke nu stelt in roere. Ik hebbe ook in het tweede en in het derde Capittel van mijn Eersten Brief U E. willen geven een staaltje van den ydelen Roem / die men / tot nadeel van Onse Loffelijke Oversetters / geeft aan dien Schrijver; even als of sijn E. / beter als onse Oversetters / de saken kost af-leyden uyt den grond der Oorspronkelijke Talen.

CAPITTEL. IV.

De Ordre der Kerkelyke Proceduuren gehouden ontrent D. Bekker en zyn Boek.

§ 1. Ik hebbe daar toe genomen een staaltje in het woord ἄγγελος, het welk D. Bekker Heb. 13:2. wil oversetten Boode, ende aangeweesen; hoe (schoongenomen / dat woord / soo wel een Boode als een Engel betekent) dat echter het selve Hebr. 13: 2. voor geen menschelijke Boode mag genoomen werden. Ende dewijle ik aldaar maar besig was / om te toonen de Etymologische misslag van D. Bekker, zoo hebbe ik de verdere Bedenking / waarom dat Paulus niet hooger gaat / als een Engel gespaart / tot dat ik de Historie Gen. 18. en 19. uyt den grond sal hebben uytgehaalt.

Verder ging ik in het andere staaltje uyt Job 1. en 2. om dat ik het selve beyde Philologische en Theologische wilde ondekken. Ende den selfden voet meene ik hier na te houden over Gen. 18, en andere Texten / die ik tegen D. Bekker denke te verklaren / ende van sijne misduydingen te bevryden.

Om te ondekken het gewichte van de saaken in de welke D. Bekker van de kerke verschilt / en kon ik geen beter Bewijs vinden / als zijn E. eygene woorden / de welke Hy nu al dry maal had doen drukken / ende de welke daar op uytkomen: dat indien het niet waar en is / het geene de Heer Bekker tegen het gemeene gevoelen schrijft; dat als dan niet en konnen bestaan Gods Alderhoogste eere, ende Syn Alderheyligst Woord van der menschen zaligheyd. Ende dat men als dan niet en kan bewysen, dat de Bybel Gods Woord is, dat Jehova God is, en dat Jesus de Messias is: *Ziet in den Derden Druk, pag.* 230. *Cap.* 34 § 1/2. Ende in het byzonder hebbe ik vertoont / hoe sijn E. met Duytsche woorden zegt / dat de gene, die het ontkent, dat het menschen zyn geweest, die aan Abraham en Lot zijn verscheenen / die ontkent met eenen, dat Christus van den dood is opgestaan. Ziet Cap. 13. §. 2.

§ 2. Het is wel waar / dat de geene / die met D. Bekker konnen omgaan / uyt zijn E. mond zullen hooren / dat hy alle die voornoemde stellingen voor vast stelt / als wel gegrond in Gods Woord; en dat hy ook in het byzonder de op-

opstanding Christi niet en loochent! Maar dat hy/ daar van spreekende/ alleen wil zeggen: „ indien men uyt het eeten van Abrahams gasten niet en „ mag besluyten datse waren MANNEN: soo en kan men uyt Christi eeten „ niet besluyten dat Christus is opgestaan uyt den dooden. Ende dat men voorts/ behoudens het gemeene gevoelen van den Duyvel/ ook los maakt onse Bewijsen voor de Authoriteyt van Gods Woord, item/ voor den Waren God, ende onsen Messias.

§ 3. Maar/ Myn Heer! zal echter wel konnen zien/ dat ik in mijn eersten Brief Cap. 2. §. 13. (1) gebruykt hebbe de eygene woorden van myn Heer Bekker, ende (2) dat die eygene woorden/ voor my genoegsaam waren/ om U E. te demonstreeren het gewichte der saaken/ waar inne D. Bekker is strijdig tegen de Kerke. Dat ook (3) D. Bekker van zulke groote poincten omsichtiger behoorde te spreken/ en dat (4) alle de geene/ die sijn E. niet en kennen/ en alleen zijn Boek nu ofte hiernamaals zullen leesen/ met recht aan dese poincten zouden leeren twijfelen: indien sijn E. onvoorsichtige woorden niet en wierden uytgehaalt/ ende ontkleedet.

Immers niemand en kan my tegenspreeken/ als of dese sijne woorden niet en beweesen het gewichte zijner Dwaling/ en sijn misduydingen van het Grieksche grond-woord; Waar toe ik de zelve alleen hadde aangehaalt.

§ 4. Dit dan zijnde van zulken gewichte/ zoo en was het geen wonder/ dat in desen op alle wijse wierde voorzien. De ergernissen/ die dit Boek over al gaf waaren te groot/ om niet te branden in yver tegen het zelve. Men sprak'er van in schuyten en wagens; een yder/ na dat hy gehumeurt was. Sommige begonnen in haar voorgaande Geloove te waggelen. Andere wilden D. Bekker niet meer hooren. Geene liepen hem/ om wat nieuws te hooren/ achter na. Andere wilden het Boek door Beuls handen verbrand hebben. Ende al wie van Amsterdam quam/ bracht voor nieuws mede/ dat'er over al weynig van 's Lands saken/ maar veel van de Luytersche verschillen/ ende van het Boek van D. Bekker wierd gesprooken. En ondertusschen en leed'er niemand meer schade als de Kerke.

§ 5. Des zelfs Voorstanders hoorden dit ende ontwaakte al by tijds/ zo wel binnen als buyten de Provincie. Te Amsterdam was wel dese sake domestijcque. Maar het Boek raakte den Kerken in het gemeen. Het gepasseerde buyten Noord-Holland, ga ik met op-set voor-by; om dat een yder het oog heeft op het geene men tot Amsterdam en in Noord-Holland zoud effectueeren.

Loffelijk was de omsichtige yver van de Aansienelijke Kerken-Raad van Amsterdam. Want nauwlijks zag dit Boek van de Betoverde Wereld het licht der Wereld; of men Committeerde uyt de Vergadering de E E. Heeren en Broederen D. D. Joh. Visscherus, Petr. Schaak, ende Albert. Wester-hof, uyt de Predikanten/ met de E E. Heeren ende Broederen Mr. Joan van Hoorn ende Dr. Hubert. Kriek, uyt de Ouderlingen; om den E. Kerken-Raad te dienen van Extracten en Advys.

§ 6. Onmogelijk was het voor de E E. Heeren Gecommitteerden/ om dat geheele werk/ ende die veelvoudige verdraayde Texten/ in zoo korten tijd/ tegen D. Bekker wederom te stellen in hare rechte gedaante. Het zelve konde door andere metter tijd geschieden/ gelijk D. Bekker een rek van jaaren gehad

had-

hadde / om sijn aangetoogene Texten te forceeren in sulken gestalte / gelijkze by hem hebben. De wegneming van de gegeven Ergernissen vereyschte een spoediger Raadslag. Wysselijk wierd dan by de E E. Heeren Gecommitteerden beslooten / om een expedient te bedenken; waar door men het Boek van D. Bekker in het hert raakte / ende met het wegnemen van zijn fondament / het gantsche gebouw deed vallen.

Men bracht dan de gantsche zaak tot drie byzondere hoofden. Ende men Toonde den Doctor:

§ 7. I. Hoe spotachtig hy sprak van de Kerke/en hoe wonderlijk hy verklaarde zoo veele passagien uyt Gods heylige Woorden. Men demonstreerde hem/ II. Hoe onbedacht hy schreef van de Natuure ende van de Werkingen der Geesten. Waar toe men hem deed zien/ de werkingen van onze Ziele op ons lichaam/ welke een ieder mensch in zich zelven bevind / ende hem moet doen denken / dat de H. Schepper het ook in zijn vermoogen heeft / om (door wegen / die ons niet altijt naspeurelijk zijn) andere Geesten / op onse lichaamen en geesten te doen werken. Hier by toonde men hem / III. Zijne overtredingen tegen de Formulieren van eenigheyd; by hem / nevens alle de Predikanten/ onder-teekend / ende dat alles met zulken na-druk / als de wel-sprekende Tonge van den Heer Petrus Schaak gevoelig wist aan het herte te brengen.

Ik weet uyt de mond van een der mede-Gedeputeerden / dat sijn E. tegen D. Schaak, hadde gesegt: „ Ik ben verwondert dat D. Bekker zich zelven zoo „weynig tegen u verweerde; my dunkt als ik zoo een man was, als D. Bekker „prætendeert te zyn, om tegen het gemeen gevoelen der Kerke my te willen aan„setten, zoo moest ik my beter hebben konnen evertueeren en redden uyt de swa„righeden de welke U E. hem daar heeft voorgehouden.

§ 8. Maar de Liefde / die D. Bekker heeft tot het kind van sijn herssenen / had hem zoo verblind / dat hy'er noch geen leelijk aan kost zien of vinden.

Zijne antwoorden waren dan maar slechts: Dat de E E. Heeren Gecommitteerden in het maken van Extracten uyt zijn Boek / niet ter goeder trouwe hadden gehandelt; Item / dat hy in het verklaren van de Texten van het gemeen gevoelen wel verschilde; maar dat het zelve in Andere wel wierd verdragen; dat hy ook in zijn spotten den grootsten ernst toondde / ende zich zelven met de formulieren van eenigheyd wel wist (na zyn meening) te vergelijken. Waarom hy dan by zyn Boek ende het geschrevene persisteerde.

Ongemakkelijk was het voor den E E. Heeren Gecommitteerden/dat haar E. wierden verdacht gehouden van ontrouw. Al te oprecht waren haar E E. daar toe bekend by een yder / die haar E E. door een langen omgang heeft behandelt. Al te teder was haare Liefde voor haaren Collega. Nu was by haar in Balance het behoud van het geheele heele huys-gesin der Kerke / gestelt tegen het sparen van eenen Broeder in dat huys-gesin. Men en kan geen ontrouw begaan zonder toe-stemming van de Wille; en van de goede Wille aller Collegen in het gemeen / ende van der Gecommitteerden in het byzonder / kon men sijn E. niet beter overtuygen; als dat men hem versochte om zelver de pen te neemen / en stellen de extracten in sulken forme en met sulke woorden als sijn E / op het gemakkelijkst konde / en wilde.

§ 9. Doch daar men door een geele bril ziet / daar schijnt en blijft alles geel.

Men moeste dan denken op krachtiger middelen / als die de Reden op het gemoed geeft. Al wie hier de gegeeven ergernisse liet blyven / daar hyse moeste weeren / participeerde aan het WEE, het welke de Heere daar over uytspreekt / Matt. 18:17. met Rom. 16:17.

Men VERFOEYDE dan in de Kercken Raad met eenparige stemmen / het BOEK van Dr. Bekker, by sijn E. genaamt de BETOVERDE WEERELD. Men zeyde dese Sententie hem aan. Men gaf hem tijd om zich wat nader te bedenken. Men verstond / dat zijn E geen Boeken van diergelijke natuure / zonder de gewoone Visitatie, zoude mogen uytgeven. Het Eerwaarde Classis van Amsterdam, onderwijl op den ordinaren tijd vergadert / verzocht kennis van het gepasseerde / liet daar na / de sake in statu quo, en injungeerde den D. Bekker de gewoone Visitatie, der Boeken. Waar op dan volgde het Appel van D. Bekker op het Synodus van Noord-Holland, kort na desen te houden tot Edam.

De grond van dit Appel was / dat D. Bekker, als Doctor Theologiæ, geen Visitatie zijner boeken prætendeert subject te zijn.

Ende dewijle dese Titel van veele niet wel verstaan word / zal ik daar van met weynige woorden seggen: Zo dat'er zijn Doctores in de Theologie, in de Rechten, in de Medicyne, ende in de Philosophie. Van de drie laatsten zullen wy niet spreeken / om dat alleen het eerste hier in aan-merking komt.

§ 10. Daar is onderscheyd in de Gereformeerde Kerken tusschen een Doctor Theologiæ, en tusschen een Predikant, ende noch grooter tusschen een Proponent. Want een Propenent heeft in Gelderland, Holland, Utrecht, enz. geen ander Character, als dat hem werd toegelaten / om in het openbaar te mogen Prediken / ende daar door zich aangenaam te maken / in de Gemeentens / die een Predikant van nooden hebben. Ende / op dat dese Proponenten niets en zonden leeren het geene strijdig is tegen de gearresteerde Leere / zoo moetense / by haare Admissie / onderteekenen de Formulieren van Eenigheyd.

Als nu zoo een Proponent ergens in een Gemeynte beroepen word / dan moet hy noch eens werden geëxamineert / over zulke saken / als tot een goed Herder werden vereyscht. Ende indien zoo een Proponent zich zelven wel evertueert / zoo word hy / na voorgaande Proclamatien / in zoo een Gemeente / door oplegging der handen / ende andere gewoone Ceremonien bevestigt / om daar te Leeren, de Sacramenten te bedienen, ende met de E. Kerken-Raad (in de welke hy onwedersprekelijk Præses is) de Gemeynte na Gods Woord ende de Kerken-ordre / te regeeren. enz.

Doch zoo een Predikant en mach noyt eenig Boek handelende van de Religie laten drukken / ofte andersints uyt geven / zonder dat al voorens het zelve eerst zy door-zien ende goed gekend van de Dienaren des Woords sijns Classis, ofte van het Synodus, ofte van de Professoren der Theologie van dese Provintien, doch met voorweten zynes Classis. *Ziet Kerken-ordre Art.* 55.

Behalven dese Proponenten ende Predikanten ofte Herders, zijn'er in onse Religie Doctores Theologiæ. Van de welke gewaagt word in onse Kerken-ordre. Art. 2. En van der selver Ampt word gesprooken / ibid. art. 18. met dese woorden; „ Het Ampt der Doctoren ofte Professoren in der Theologie is, „ de Heylige Schriftuure uyt te leggen, ende de Suyvere Leere tegen de Ketteryen „ ende dolingen voor te staan. Of nu dit Ampt van een Leeraar, verschilt van het

het Ampt eenes Herders is by onze Kant-teekenaars over Eph. 4: 11. not. 28. ende over Rom. 12: 7. not. 32. niet affirmative gedetermineert / ende word ook van andere noch onbepaalt gelaten.

§ 11. Dese Doctores Theologiæ worden tot dese Weerdigheyd gevordert / door de Theologische Faculteyt van dese ofte gene Academie, ende dese Titel geeft aan den gepromoveerden een solemneel getuygenisse van de bequaamheyd des geenen / die tot Doctor verklaart word. Doch hy en krijgt geen recht van hier ofte daar in een Kerk te leeren / ende den dienst waar te neemen. Want men en krijgt geen Beroeping ende bevesting anders / als met een bepaling van de Kerke, in de welke men bevestigt word. Volgens den 6 *Regel* van het *Concilie van Chalcedo*, te lezen in het *Jus Canonicum*, *dist.* 7. *c. neminem.* Alwaar op het eynde aldus staat: „ *Eos autem qui absolute ordinantur, decrevit Sancta Synodus vacuam habere manus impositionem.* Dat is. Het Heylige Synodus oordeelt, dat de geene, die onbepaalt worden geordineert, een ledige oplegging der handen hebben. Men ziet het selfde ook in de geene / die gepromoveert worden tot Doctor in de Rechten, de welke wel krijgen het recht van de Rechten te mogen verklaren / maar met dese Clausul, van / na een voorgaande wettige Beroeping. Aldus geeft ook de Kerke het reght van Theologische Boeken te approberen / niet aan alle Doctores / maar aan de Doctores, die te gelijk zijn Professores in een vaste Academie. Art. 55. Zoo had ook de Kercke het recht van Proponenten te maken / gegeven aan de Theologische Faculteyt van een Vast Academie. *Anno* 1586. art. 18. Maar noyt aan de Doctores, die geen particuliere beroeping hebben in eenig Academie. Want de geheele Authoriteyt, die een Doctor Theologiæ krijgt / is maar een verklaring van sijne bequaamheyd de welke hy door sijn Schryven, of Examen, of door andere wegen toont te hebben / (1) inde Grond-taalen / (2) Inde Godgeleertheyd / (3) Inde Gevallen van Conscientie / (4) Inde Kerkelijke Historien / ende (5) Inde Kerkelijke Regeering. Waar op hem dan van de Theologische Faculteyt gegeven word de Titel van Doctor Theologiæ.

Welke Titul geen ander Voordeel toe- en brengt / als alleen de naam / ende het gewoone Voor-recht van sijne schriften te moogen uytgeven zonder voorgaande Visitatie. Ende hierom word dese Titul van veele Predikanten (die anders daar toe wel bequaam zijn) niet gezocht / als se geen resolutie hebben om Theologische Schriften te doen Drukken. Dewijle men wel kan worden Professor, zonder te zijn Theol. Doctor.

Maar de gene / die geresolveert zijn / om de Kerke Jesu Christi met hare Schriften te stichten / ontfangen door desen Titel groot gemak / ende konnen terwijle zy schrijven ten eersten geholpen worden by den Drukker.

Over dit eenigste Voor-recht dat een Doctor Theologiæ heeft / appelleerde D. Bekker, nu van een lager Vergadering na een hoger / en dat ordentelijk / *volgens het* 30 *Artikel van de Kerken-ordre.* Ende zoo is de sake van D. Bekker gekomen door eene weg op het Christelijk Synodus van Noord-Holland.

§ 12. Behalven dit hadden Dry Classen, een Vrage / waar door het Boek van D. Bekker, uyt kracht van den selfden 30 Artikel, moest komen voor het Synodus. Ende om het zelve des te beter te toonen / zal ik de woorden van den 30. Artikel, hier van woord tot woord uytschrijven: Zy luyd aldus:

„ In dese t'samen komsten, (t. w. die art. 29. waren genoemt) sullen geen ander dan Kerkelyke saaken, ende 't selfde op Kerkelyke wyse gehandelt worden. „ In meerder Vergaderinge zal men niet handelen, dan 't geen dat in mindere niet „ en heeft konnen afgehandelt worden; ofte NB. DAT TOT DE KERKEN DER MEERDER VERGADERING IN 'T GEMEYN BEHOORT.

Hoe verre / dat het EERSTE, van dese saken / die het Synodus mag verhandelen / op de sake van D. Bekker past / is / uyt dese mijne voorgaande ende volgende woorden te lesen: want daar ziet men wat men tot Amsterdam heeft konnen afdoen of niet: ende hoe men de Proceduuren (reeds tot Amsterdam gehouden) rechtveerdigt.

Ende noopende het tweede Lid / kan niemand twijfelen / of de zaake ende het Boek van D. Bekker BEHOORT TOT DE KERKEN DER MEERDER VERGADERING IN HET GEMEYN. Want die maar een weynig weet van de Synodale ordre, die weet ook / dat inde Acta Synodi alle jaaren voor-komt de Artikel van het LICENTIEUS BOEK-DRUKKEN, ende dat de verhandeling van dien artikel is puur Synodaal. Die weeten ook dat men (uyt kracht van dien, ende ook van den 30 Artikel der Kerken-ordre) behandelt alle schadelijke boeken / die de Kerken in het gemeen doen suchten / zonder dat de selve in een minder Vergadering hebben gedient.

§ 13. Daar was nu in de Gereformeerde Kerke een publijk Schrift / zo ergerlijk / en zo schadelijk voor leere en leeben / en dat kan komen ten eersten aan het Synodus. Het was gemaakt van een Gereformeerd Predikant / ende dat noch wel van een Doctor Theologiæ. In veele eeuwen en was aan den Satan geen meerder voordeel gegeven als door dit Boek. Want hoe zijn macht wierd te lichter geacht / hoe hem des te meer voordeel toequam. Hy prijst hier de woorden / waar door hy ziet / dat hy zelfs word overwonnen: op dat hy overwonnen zijnde / den over-winnaar mochte gevangen nemen. Hy zoekt huysen / die met besemen gekeert zijn. Matth. 12: 44. Luc. 11: 25. En hem en kan geen grooter voordeel toekomen / als dat hy den mensch ongewapent vind. Daar men den vyand kleyn acht / daar heeft hy veel gewonnen. Alexander de Groote zeyde eens. *Nil tutò in hoste despicitur, quem spreveris valentiorem negligentiâ facis*; na het verhaal van Curtius *libr. 6. pag. mihi* 185. De Heere Christus ende syn Apostelen leeren ons te waken ende te bidden. Matth. 17: 21. 26: 41. Eph. 6: 13. Luc. 22: 32. enz. En nu was'er in alle de plaatsen van het gantsche Land gevaar / dat dit Boek den swakken mensch soud brengen in den slaap. Van Buyten hadden de partyen occasie om de geheele Kerke te lasteren / indien niet de generale Kerke (door het Synodus gerepresenteert) daar in haar misnoegen toonde. Boven dat: Mora trahebat periculum, het uytstel gaf meerder gevaar. Het Synodus waakte dan by tijds / ende echter ook na ordre. Zy gebruykt dan omtrent den persoon de trappen die men moeste opklimmen / ende versoeyt het Boek dat reeds versoeyt was / ende dat tot de Kerken in het gemeen behoorde.

§ 14. Het Geval / OF EEN Doctor Theologiæ RECHT HEEFT, OM ZYNE SCHRIFTEN ZONDER VOORGAANDE VISITATIE TE DOEN DRUKKEN: Wierd van de Respective Classen over-genomen / om daar over te spreeken met de Principaalen / ende dan in het aanstaande jaar / daar omtrent

te besluyten. Wat Conclusie nu hier over genomen zal worden / is noch onseeker; ende het was (onses oordeels) niet onbillik al wierd'er besloten: dat alle de Doctores Theologiæ sullen behouden haar Privilegie / de welke zy van de Theologische Faculteyt hebben ontfangen: Zoo lange als uyt haare Schriften niet en werd vernomen / dat se / na het oordeel van het Synodus, afdwalen van de gezonde Leere. Maar dat de facto van hare Privilegie zullen wesen gepriveert sulke Doctores Theologiæ, de welke na het Regt-matig oordeel van de Kerken-Raad, item / van het Classis ende van het Synodus haar Privilegie misbruyken.

In alle Staten is een verlies van de Privilegien als de geprivilegeerde zyne regthen verwaarloost. Men zet wel groote Koningen uyt haaren Stoel/als se haren plicht vergeeten. Ende niemand kan het qualyk nemen / dat men een Doctor, die zyn Ampt, teegens den 18 Art. van de Kerken-ordre met voeten treed / berooft van zyne Regthen. Doch ik / nog niemand / kan hier van iets seekers zeggen. En hoe verre het recht van een Doctor afhangt van de Kerke; kan men by gelykformigheyd besluyten uyt het geene daarom hier boven § 5. verhaalt is.

§. 15. Wegens het particuliere van D. Bekker. Waren de proceduuren in alles na ordre / ende om dit te klaarder te doen blyken / zal ik kort verhalen: dat het Christ. Synodus van Noord Holland bestaat uyt ses Classes. Welke (om gelykheyd te houden) alle jaar hare ordre van sitten veranderen. Want men klimt van onderen jaarlyks een sitplaats hooger op / tot dat men boven aansit / ende dan / van boven wederom daalt na beneden. Van dit Jaar was de ordre aldus: Edam, Alkmaar, Haarlem, Amsterdam, Hoorn, ende Enckhuysen. Drie van deese Classes waren gelast / om van de saak ende van het boek van D. Bekker te spreeken; t. w. Edam, Als'er een ander Classis van sprak. De Gedeputeerden van Haarlem, waren gelast / om te versoeken opening over drie dingen. N. 1. Hoe het boek van D. Bekker inde Wereld quam / (2) Wat dat'er reeds in gedaan was / ende (3) wat dat men'er in doen zoude. Ende Hoorn versocht kennisse van het gepasseerde.

De conclusie van het Christelyke Synodus hier op was / datmen eerst de ordinaire Articulen zoude afdoen ende dan den Doctor nevens de Gedeputeerden van de E. Kerken-Raad / ontbieden, om na een omstandiger kennisse de saken van D. Bekker te beter / te behandelen. Alles na het recht dat de Christelyke Synodus heeft / volgens art. 36. met 30.

§ 16. Des Dijngsdags den 7 Augusti, wierd een Bode afgesonden na Amsterdam, om tegen Woensdag des naenoens voor het Christelyke Synodus, nu vergadert tot Edam, te versoeken ende te ontbieden / de Gedeputeerden van de E. Kerken-Raad van Amsterdam in de sake van D. Bekker, ende om insgelyks te ontbibieden den Persoon van D. Bekker. Ten eynde men syn E. zelfs zoud konnen hooren over een saak, waar mede het gansch gebouw, der Saligmakende Leer, volgens de tale van den Heer Bekker / staan of vallen moet. pag. 3. §. 4. in 't einde.

§ 17. Des Woensdags 's morgens committeerde men uyt het midden van het Christelyke Synodus eenige mannen / om den E. Synodo te dienen van

Ex-

Extracten ende Advys. Ende des Naanoens was / (na de aanroepinge van den naame des Heeren) de eerste vrage / of de E. E. Heeren gecommitteerden ad Causam gereet waren om te geven opening van zaken. Waar op de E. Heer Professor Jacobus Triglandius, uyt aller name / antwoorde; dat de Gecommitteerden uyt het Christelyke Synodus, binnen den korten tijd van twee uuren niet wel hadden konnen gereed worden om extracten te maken uyt een boek van die dikte om die dan te confereren / ende uyt dat alles een gemeen advijs te formeeren: doch datse des anderen daags wel paraat hoopten te wesen / om haar zelven geheel ende al te konnen dechargeeren.

En datmen ondertusschen konde hooren de Gecommitteerden van de E. Kerken-Raad van Amsterdam / om te zien / of haar E. Extracten met die van de Gecommitteerde uyt het Christelijke Synodus accordeerden.

§ 18. Met believen van sijn Hoogh. Ed. den Heer Commissaris van HALEWYN, (die voor het uytspreeken van sijne wijse Advijsen / (na gewoonte) sprak met den Ed. Heer Borgerm^r. Jacob Brascher, sittende aan sijn Ed^ts. linker zijde.) Wierden binnen versocht / ende recht tegen over de E. E. Heeren Directores geplaatst op stoelen van eer / de E. E. Heeren ende Broederen Gecommitteerden uyt de E. Kerken-Raad van Amsterdam.

Ende / na het afleggen van het Ceremonieel (het geene men in zoo eene aansienelijke Kerkelijke Vergadering gewoon is) gaven de E. E. Heeren Gecommitteerden uyt de E. Kerken-Raad / een ernstige / nerveuse ende beweeglijke opening van hare Christelijke onderhandelingen / met haaren waarden Collega (zoo noemdense hem) D. Bekker.

De stoffe van haar E. Relaas is boven. §. 4--9. soo veel het Wesentlijke aangaat reeds beschreeven; ende / als het zelve van haar E. E. sommierlijk verhaalt was / refereerden haar E. E. / zich verder aan haar E. E. manuscriptum; het welke haar E. E. dan overhandigden aan den Heer Præses Joh. Clapmuts: met dese expressie / dat het haar niet onaangenaam zijn zoude / indien het zelve geschrift (wanneer de Christelyke Synodus daar van zoude weezen bedient /) haar E. wederom mochte komen in handen. Ende als hier op de E. E. Heeren Gecommitteerden waren gescheyden / uyt de Vergadering in een ander vertrek / wierden de Overgeleverde Schriften door D. Præses opentlijk geleesen.

§ 19. Ondertusschen wierd aan sijn Hoogh Ed. den Heer Commissaris VAN HALEWYN bekend gemaakt / dat D. Bekker zich achter de Toe-hoorders præsent bevond in de Vergadering / daar men van zijne zaken handelde; Ende dat de E E. Heeren Gecommitteerden van Amsterdam deden versoeken / of haar E E. konden werden gelicentieert / om wederom te keeren na hare woningen.

Tot voor-koming van het eerste wierd de Koster binnen gescheld / ende gelast om ordre te stellen / dat D. Bekker niet en was in de Kamer. Met bijvoeging van zulke woorden / de welke niet weynig de onbeleefthejd van D. Bekker ondekten.

Ende tot voldoening van het tweede wierd het Christelijke Synodus gevraagt / om een kort advys; ende men besloot: dat men de E E. Heeren Gecom-

committeerden uyt de Kerken-Raad van Amsterdam zoude ernstelijk bedanken voor haar E E. zeer goede zorge / betoont in het waken tegen zoo eene aanstootelijke dwaling; dat men ook haar E E. zoude bedanken / voor haar E E. comparitie / ende gegeven ouvertuures, ende dat men / door haar E E. nomine Synodi ook zoude bedanken en prijsen de gantsche Kerken-Raad van Amsterdam. Datmen ondertusschen noch eens zoude vragen / of Haar E E. ook noch iets hadden tot nader opening / ende dat men Haar E. E. dan met zegen soude licentieeren.

Zoo als dit was besloten / wierden de E E. Heeren ende Broederen van Amsterdam wederom binnen versocht / en als vooren geplaats op de selfde stoelen. Ende gaven / (gevraagt zynde) noch eenige opening van den voortgang van den tweeden druk / uyt de welke bleek / dat D. Bekker zijne belosten / (daar over aan de E. Kerken-Raad gedaan) niet en hadde volbracht; Waar mede dan dese Heeren Gecommitteerden, met dankzegging en zegening wierden gelicentieert / ende met een contra-zegening haar afscheyd namen.

Naa haar E E. vertrek continueerde men in het na-zien van de overgeleverde extracten.

Des Donderdags den 9 dito wierd des morgens besloten / dat men D. Bekker over zijn Boek / ende over geextraheerde saken zoude examineeren.

§ 20. De korte tijd en leed geen dispuyt of breede verhandeling van saaken. Men bracht daarom het geheele werk tot Seven Grieven. Ende men besloot / dat de Heeren / die de Grieven hadden opgestelt ook zoude gelieven op te nemen de moeite van de selve zijn E. voor te houden. Alles / zonder met zyn E. te disputeeren: Doch de aangeboorene gulle Beleefthepd van den E: Heer Professor Jac. Triglandius gaf dat respect aan een oud Predikant / (die exempt dese dwaling / veel liefde waardig is) dat zyn E. zich zomtijts daar toe (ten goede van de gemeene saake) verlaagde.

§ 21. Ik en hebbe geen vryheyd / om het gepasseerde op het Christelijke Synodus te mogen divulgeeren. En het heeft my zeer gedaan / als het van andere / tegen de waarheyd geschied is. Echter en geloove ik niet / dat het yemand my ten quaadsten kan duyden / als ik U E. schrijve: over wat zaaken de Christelyke Synodus zich gegraveert betoonde.

§ 22. I. Het eerste GRIEV bestond hier in / dat het gevoelen van Doctor Bekker, ontrent de kracht ende werkingen der Geesten in 't gemeen / ende van de Duyvelen in het byzonder / afwijkt van de Formulieren van Eenigheyd / door zijn E / neven alle andere Leeraaren der Gereformeerde Kerke onderteekent; ende dat wel in poincten / waar over / nu meer als 1600 jaaren lang / by de Recht-zinnige noyt en is getwijfelt.

§ 23. Men en behoefde tot bewijs van dit Grief geen ander / als de eygenste letter van de Heer Bekker. De welke onder anderen segt: *pag.* 416. *in den eersten Druk. lin.* 1. §. 511. „ Datter niet meer dan een boose geest is, welke de „ schrift Duyvel en Satanas noemt. Te vergelijken met §. 438.

Hoe hier tegen strijd het gevoelen van over 1600 jaaren / verhoopen wy hier na te toonen. Nu / zy het genoeg / dat wy hier nevens leggen het gevoelen van onse Religie by zijn E. aangenoomen en onder-teekent / in den 12 *Artikel*

kel van onse Confessie. Welke aldus zegt: „ *De Duyvelen en boose Geesten zyn alzoo*
„ verdorven, dat zy vyanden Gods ende alles goeds zyn: na alle haar vermogen als moor-
„ denaars loerende op de Kerke, ende een ieder Lidmaat van dien, om alles te verderven,
„ ende te verwoesten door hare bedriegeryen.

§ 24. Het tweede GRIEF was: dat de HYPOTHESIS (dat is Onderstelling) van de Heer Dr. Bekker niet toe en laat / dat de Duyvel zy (*causa mali primi nisi exemplaris*, dat is) oorsaak van het eerste quaad / in onse Voorouderen als alleen door exempel. En men las daar toe op / de woorden uyt sijn 548. *Paragr.* of pag. 445. Daar de Heer Doctor aldus spreekt: „ Gy ziet wel „ Leeser, neemt het vry zoo als gy wilt: het geene dat'er geseyd word, kan niet „ eygentlyk van de Slange, noch van den Duyvel, noch van beyde verstaan worden. enz.

Welke woorden recht draads aanloopen tegen de woorden van onsen CATECHISMUS, de welke Vrage IX. segt: dat de val van den Mensche geschied is / DOOR HET INGEEVEN DES DUYVELS; Ende niet minder / tegen de eygen letter van *onse Confessie. art.* 14. daar wy belijden: „ *Dat de „ mensch hem zelven willens der zonde heeft onderworpen, ende over sulks den dood ende „ vervloeking;* DE OORE BIEDENDE DEN WOORDE DES „ DUYVELS.

§ 25. Tot het zelfde Grief wierd gebragt / het geene Dr. Bekker segt: §. 526. *pag.* 428. dat niet gebonden heeft / ... „ Dat de Duyvel, na dat hy in't begin „ der Schepping den Mensche verleyd heeft, 't zedert zelfs in persoon iet meer op „ den selven werkt of vermag. Maar wel, dat al 't quaad, dat ooit gebeurt, of noch „ heeden in de wereld word gepleegt: uyt die oorsaak zoo word aangemerkt, als „ of 't de Duyvel deed'. Diergelijks kan men zien / *pag.* 410. *tot* 413. Item / *pag.* 417--420. *Zynde* §. 506 / 507 / 508. en 513. *tot* 216.

En hoe weynig dat dit gelijkt na onse Cathechismus, kan men lesen VRAGE. 127. Alwaar een Gereformeerde segt: „ *Dat onse dood vyanden de Duyvel, „ de Wereld ende ons eygen Vleesch niet ophouden ons aan te vechten.*

§ 26. Het Derde GRIEF Doceerde: Dat D. Bekker, om zijn gevoelen met Gods Woord in te schikken over ontelbare Schriftuur-plaatsen maakt zodanige Verklaringen / die tot noch toe / noyt en zijn gehoort / en waar van eenige niet verre zijn van Gods-lastering. En men brachte daar toe by het exempel / van zijn tale over Christi Versoeking, Matth. 4. Waar „ van D. Bekker pag. 453. §. 557. Aldus segt; God wilde dan, dat hier zyn „ Wel-geliefden Zoon in eensaamheyd geweeken, sich den Duyvel eens verbeelden zoude: als den genen, die den menschen soo veel ramps had aangebracht, „ wiens werken hy nu tegen ging, ende die sig ook met alle kracht daar tegen stellen zoude, zoo hy konde.

Men deed hem hier uyt zien / hoe dat uyt zijn gevoelen volgde; dat de Heere Christus zich zelven zondige gedachten zoude hebben konnen verbeelden. N. van zich zelven van boven van de Tinne des Tempels te werpen / van den Duyvel aan te bidden / en zich leugenen te verbeelden.

§ 27. Tot dit derde Grief wierd ook gebracht / dat D. Bekker gewoon is / sich selven te onttrekken de verantwoording van alle de swarigheden / de wel-

„ke tegen zijn geboelen op komen met te seggen: dat hy'er niet van maken
„kan. Zoo ziet men / dat D. Bekker segt: *pag.* 466. §. 572. Wat maak ik van
„desen twist? (t. w. tusschen Mihaël ende den Duyvel over het lichaam Mo-
„sis) ende hy antwoord zich zelven aldus. Met meer dan van verscheydene
„andere dingen, in de Schrift vermeldt, daar niet van te maken is. Item / pag.
„343. in fine; Ik zie dat dit alles zoo verbloemder wyse gesegt word, gelijk het
„ook met die drie boodschappen in een gesichte was; datmen qualijk weten
„mag / wat'er af te zeggen zy. §. 436. *en pag.* 331. Ook *in fine* of. §. 423.
„Vorders weten wy niet, wat de Engelen zyn, of wat se doen. Ik denke dat ons
„d'Engelen bewaren, helpen en op de handen dragen. Ps. 91: 11/ 12. Gelyk zy
eeten. Dat is / (om ront upt te spreeken:) Zy doen voor ons niets. Want
„*pag.* 385. § 480. slupt de D: Bekker zijn 12. Cap. aldus: Dus verre / 't gene
„in de Schrift hier af te vinden is: waar upt ik nu die twee gevolgen trekke.
„I. Dat van het doen der Engelen ontrent de menschen niet sekers upt de
„H. Schrift te halen is. II. Maar dat het alles dient / wat men daar af
„leest / om Gods bedrijf ontrent der menschen kinderen, na menschelyke aart
van spreeken, op eene Hemelstatige wyse te verbeelden.

§ 28. Hoe verre nu dit verschild van de Gereformeerde Religie; kan men distinctelijk zien; als men hier nevens vergelijkt / den 12. Art. onser CON-
„FESSIE de welke ons leert seggen: *Hy* (t. w. God) *heeft ook de Engelen goed geschapen, om zijne Zend-boden te zijn, ende zijne uytverkoorenen te dienen.*

§ 29. Het VIERDE GRIEF vertoonde dat het Christelyke Synodus gegraveert was / over de onvoorsichtige Tale van D. Bekker; waar door zijn E. de Gereformeerde Kerke beschuldigt van een *erreur* ofte dwaling te hebben in haar gevoelen ontrent de natuure ende werkingen der Geesten; dat hy / in het byzonder, den oorspronk harer dwaling / toeschrijft aan de Fabulen der Heydenen. Welke een verkeerdt gevoelen hadden / ontrent hare Dæmones, enz. Item, dat de Gereformeerde Kerke ofte veele Leeraaren ende Leeden van dien van hem niet vry en worden gehouden / van het Gevoelen der Manicheën. Ende / dat hy doorgaans het Gevoelen der Gereformeerde Kerke beswaart met veel hatelijke Consequentien. Men kan zulks zien / in zijn
„E: Voor-reeden: alwaar hy segt: *pag.* 10. *lin. ultim.* en *pag.* 17. Want het
„is alreeds zoo ver gekomen, datmen 't schier Godvruchtigheyd gelooft te zyn,
„veel wonders aan den Duyvel toe te schryven. En dan voorder dat is nu God-
„zalicheyd; zoo iemand God van herten vreest, dat die ook den Duyvel vree-
„se. Zoo, niet, men houd hem voor een Atheist, dat is (die geen God gelooft;)
„om dat hy niet en kan gelooven dat'er twee zyn, d'een goed en d'ander quaat.
Men kan hier by voegen zijne Tale 1. *Boek cap.* 1. §. 3/4. en / in het 2. *Boek Cap.* 31.

§ 30. In het VYFDE GRIEF wierd geremonstreert / dat D. Bekker zoo oneerbiedelijk tareert onse OVERSETTERS, en hare OVERSETTING: als by voorbeeld. pag. 493. §. 604. daar hy zegt (in het voorval) nu al van
„ons Cap. 4. §. 18. pag. 16/ 17. *uyt* Job. 2. 8. wederlegt.) Het gaat zoo met
„de Vertaling, leser; Oversetters worden dikmael uytleggers; soo als sy den
„zin verstaan, zoo schikkense de woorden. Item als hy pag. 504. § 618. segt
„שְׂעִירִים *Schegnyrym*, Bokken of diergelyk vertaalt, pasten immers inde laat-

„ste

„ ste plaatse, Jes. 13: 21. [niet 31.] vry wat beter, dan dat van de Duyvelen;
„ dat daer zoo weynig als een tang op een Verken sluyt. Ende §. 619. p. 505. vraagt hy? „Waar komt dit dan by toe, dat d'Oversetters meestendeel, en
„ insonderheyd de DE ONSE met de Duyvelen zoo gereet zyn, om hen in de
„ Bybel plaats te maken? datse gelykelyk met het gemeen gevoelen, belangende de
„ boose Geesten ingenomen, ende met dat vooroor-deel tot dese Vertaling gekomen zyn? Ende *pag.* 520. §. 635. sluyt hy een ander redenering / met dese woorden: „. Waar uyt blykt, dat het hen gelieft heeft, den Duyvel mede
„ in te schryven ter plaatse daar hy niet te doen en heeft.

In desen peccert Dr. Bekker tegen de Resolutien / die van het Christelyke Synodus genomen zijn Anno 1674/ 1675. ende 1678. tot Voorkoming van alle Verwijdering in de Kerke.

§ 31. Het Sesde GRIEF, gaf opening / hoe D. Bekker, vinnig spot met de Verklaaring der Kerke over veele passagien uyt Gods Woord. En men toonde hem / *by Voorbeeld*, syne Tale. pag. 449/ 450. over het gemeen gevoelen ontrent de Versoeking van den Saligmaker door den Satan inde Woestijne; Als mede zijn tale. *pag.* 540---543. over het uytwerpen der Duyvelen / en het varen van de selve inde swijnen / enz. Het welke ik nu / om niet te lang te worden niet breder zal op-halen. Ik stappe dan voort tot

§ 32. Het Sevende GRIEF. Waar in het Christelyke Synodus betoonde haar resentiment over de woorden van D. Bekker, die te lesen zijn / *pag.* 365. §. 461. Wanneer hy zegt / dat Daniel met de woorden: Cap. 6: 21/ 23. *Myn God heeft zynen Engel gezonden, ende hy heeft den muyl der Leeuwen toe-geslooten*,
„ gesprooken heeft na der Heydenen gevoelen: die alle onvoorsiene hulpe den
„ Daimones toeschreven, die van wege de Opperste Godheyd, de saken hier be-
„ neden sturen. Ende niet minder dede men hem zien / hoe gevaarlijk zijn E: Woorden zijn / als syn E. den Heere Jesum beschuldigt / dat hy het gevoelen van de Jooden ontrent de Geesten niet en heeft verbetert. En / men las hem daar toe voor / syne eygene woorden / uyt *pag.* 528. §. 645. Alwaar hy aldus spreekt: „ Nu is het altemaal geseid op een ding na, te weten,
„ dat onse Heere Jesus, wanneer hy op der aarden wandelde, nooit in syne lee-
„ ringe liet blyken, dat hy gekomen was, om den menschen de natuurlyke oor-
„ saken van 't een of 't ander ding te leeren: noch om de doolingen, ontrent de en-
„ kele bevattingen der saken; maar alleenlyk om de gene, die de zeden ende den
Gods-dienst betreffen, te verbeteren. Ende men voegde dese woorden te samen / met syne verdere woorden / die men leest / *pag.* 640. §. 762. ende de welke ik / in mijn eersten Brief *pag.* 5. cap. 2. §. 6. hebbe aangehaalt / daar ik bewijse / dat zijne dwaling / (na zijn eygen gronden) Fondamenteel is. Ik voege 'er tegenwoordig noch dit by / dat daarom de Heere dese dwaling (zelfs na zijn eygen woorden) had behooren te verbeteren. Want DIT BETREFTE DEN GODSDIENST, ENDE DE ZEDEN. Zoo verre / dat buyten dat „ Gods alderhoogsten Eere, en zyn allerheyligst woord van de
„ menschen Zaligheyd niet kon versekert worden / Ja / dat men anders niet
„ en kan bewijsen dat de Bybel Gods woord is, dat Jehova Godt is, dat Je-
„ sus de Messias is, enz.

§ 33. Dit waren / Myn Heer? de GRIEVEN, ofte de beswaarnissen / die

die de E. E. Heeren-Gecommitteerden hadden op-gestelt / ende waar over de Christelyke Synodus van Noord-Holland, den Dr. Bekker, als haren Subject ende Onderdaan zelfs wilden hooren spreeken / om sijn E. in het minste niet te verongelijken / ende echter de ergernisse te weeren.

Mijne genegentheyd zoude wel wesen; om u E. te communiceeren / wat de H. Bekker, op dese Grieven hadde geantwoord / ende hoe verre / dat sijn E. zijne zaken heeft versagt ofte verbetert. Maar ik en hebbe de onderhandeling zelfs niet by gewoont. Echter weet ik de zelve in Substantie heel wel / door een nauw ondersoek van alle het gepasseerde / upt verscheyde geloofweerdige monden. Doch ik spare dat / om veele redenen / liever voor een ander / die daar toe recht en lust heeft.

§. 34. Ik zegge dan alleen / dat D. Bekker, op het Christelijke Synodus veele van zijne Aanstootelijke expressien heeft versacht / zoo met den tweeden en derden Druk *in quarto*; Als ook / met zijne mondelijke bekentenisse. Als / By Voorbeeld, doe de Heer Professor Trigland in het gevoelen nopende den dienst der Engelen hem hadde vast geset / upt / §. 423. met 480. Zoo be„kende sijn E. dat het zelve daar wat duyster stondt / ende dat hy het daarom „in den anderen druk. pag. 86. wat hadde versacht. Het welke dan zoo iets gaf tot verlichting / maar echter niet en voldeede. Want in het geheele werk der Engelen heeft D. Bekker geen gesond concept; Het welke met den 12. Art. van *onze Confessie* kan werden vergeleken. Ende ik heb'er meer als 10. Toehoorders gesprooken / de welke zeyden / dat als de E. E. Heeren Trigland ofte Jacobi, ofte Husinga, van de Confessie ende Formulieren spraken / dat de Doctor Bekker dan geduurig bezet zat. Want zomtijts seyde hy: „Ik en ben niet gehouden aan alle de Extensien ofte Spreekwysen vande Formu„lieren, maar alleen aan de Hooft-Artykelen, daar inne begreepen.

Zeyde men tegen hem: „of *hy zich ook niet verbonden reekende aande stukken „en waarheden, die in de Formulieren meer gepræsupponeert, dan uytdrukkelijk ge„stelt waaren*; dan gaf hy tot antwoord / dat hy daar op zich eerst moeste bedenken. Ende / als de Hr. Trigland hem het vuur wat nader aan de scheenen brachte. Door vergelijking van §. 401. met §. 321 / en 323. dan socht hy zich los te draepen / met te seggen / dat Moses in Genesi niet veel van de Schepping der Engelen en sprak. N B. Even-eens als of het Boek Genesis, de gantsche SCHRIFT ware / de welke hy genoemt hadde. §. 401.

§ 35. Ja myn Heer! De Doctor Bekker had zomtijds de Oyymoedigheyd / om zelfs de Confessie, *coram facie Synodi*, te heekelen / ende hy meende / dat men voldeede / als men bleef by het Generale van de Confessie en Catechismus zonder zich juyst te houden aan alle des zelfs Expressien en Argumenten; ende hy gaf tot reden van zijn zeggen; datmen anders niet en kan goedmaken veele dingen in de Confessie eu Formulieren begrepen. En onder dit slach van saken was 'er een groote swarigheyd (na zijn zin) inde VI. Vrage. Vergeleken met 12. Art. van de Confessie; alwaar de Gereformeerde zeggen: dat God den mensche geschaapen heeft; op dat hy God zynen Schepper recht zoude kennen, liefhebben, looven ende prysen, en met hem in de eeuwige Zaligheyd leeven. Of (na de woorden van de Confessie: Art. 12.) TEN EYNDE DAT DEN MENSCH ZYNEN GOD DIENE. Het welk de Kerke belijdt volgens Gods woord Rom. 12: 11. 1 Thes. 1: 9. enz.

In

In het tegendeel worden de Engelen genaamt / gedienstige Geesten, die tot dienst uytgezonden worden, om der geener wille, die de Zaligheyd be-erven zullen. Hebr. 1: 14. Het welk de Confessie begrijpt *art.* 12. met dese woorden: ,, Hy heeft ook de Engelen goed geschapen, om zyne Zend-boden te zyn, ende syne uytverkoorene te dienen,

Uyt dese twee dingen te zamen gestelt / besloot D. Bekker, dat men de Engelen minder maakte als de menschen / ende dat wel tegen de Tale van David Ps. 8. Want de Confessie ende de Cathechismus (seyde hy) maaken de menschen Dienaars Gods ende de Engelen Dienaars der menschen. Waar uyt dan van zelfs moest volgen / dat men den mensch verhief boven de Engelen. Ende / om dese swarigheyd te boven te komen: had hy gevonden dit onderscheyd / dat men de Predikanten moest houden aan de Hooft-stukken, en vry-laten van de Expressien en Argumenten.

Ziet daar / myn Heer! *Qui bene distinguit bene docet*, segt men in de Schoolen / dat is / Die wel onderscheyd, die leerd wel: Maar geen wijs mensch kan dit voor een goed Onderscheyd opnemen. Want I. waar toe zijn ons de Expressien ende de Argumenten, als om ons door de zelve / de dingen te brengen tot onse kennisse. II. Item, hoe kan het Generaal blyven / als D. Bekker DIT ende een ander wederom een ANDER POINCT weg-neemt; Waar is zoo een (*Totum Universale sine Speciebus*) Universeel / ofte Generaal zonder dese en geene soorten? Waar soo een *species sine individuis*? In wat Logica of Metaphysica word dit geleert?

Ende / III. indien D. Bekker van de gemeene kerke alleen verschilt in Expressien ende Argumenten, waarom en spreekt hy dan niet van de selfde zaken met de gewoone Expressien ende Argumenten? ende waarom ontrust hy dan de kerke met expressien ende ongehoorde Argumenten. Doch / myn Heer! dese redeneringen / dienen alleen / om maar / door wat veel woorden om het kantje te blyven hangen.

§ 36. Het ongemak dat D. Bekker met de kerke maakt / en komt op geen bloote expressien aan. De staat van verschil bestaat hier in: N. *Of een Gereformeert Predikant, mag contrarieeren de Leer-puncten en andere stellingen, de welke hy met zyn hand heeft ondertekend, ende of hy daar toe mag gebruyken* Expressien *ende Argumenten, de welke recht-draads stryden tegen de* expressien *ende tegen de Argumenten, die hy heeft Ondertekent.* Dit is hier het (*τὸ κρινόμενον*) poinct, dat geoordeelt moet worden. Het komt dan hier daar niet op aan of men een Argument in de Confessie gebruykt / mag laten in zijn waarde en onwaarde; Ook niet of men by de woorden / van de Confessie of Cathechismus (tot bevesting van de selfde Waarheyd) mag gebruyken meerder / ofte klaarder Argumenten, als'er wel te vooren gebruykt zyn. Maar de Vrage is: of men eenige stellingen / die Negativè of Affirmativè geleert waren / mag contremineren, of ondermynen. Ende dit eens wel zynde gevat / zoo vervallen daar mede alle de andere swarigheden / de welke D. Bekker tegen de Formulieren van Eenigheyd zoekt op te rapen.

§ 37 Ende het komt my seer wonderlijk voor / dat D. Bekker de meerderheyd van de Menschen boven de Engelen, wil besluyten / om dat de menschen God, ende de Engelen de menschen dienen. Ik en hebbe noyt gedacht; dat

Paulus minder was dan sijne Gemeyntens / om dat hy de Gemeyntens (2 Cor. 4:5. ende de Gemeentens God dienden. Want doe Paulus was een Dienaar van de Gemeente / bleev hy noch een Dienstknecht Gods en Christi. Rom. 1:1. Of zoude D. Bekker wel willen hebben / dat hy minder geschat wierde / dan zijne arme Ledematen? om dat sijn E. de zelve / (als een eerlijk Predikant met zeer goede lof) tot noch toe bedient heeft? Of is een Magistraat minder Dienaar Gods. Rom. 13:6. om dat de zelve de goede verdedigt tegen de quade? vs. 4. Ja / is de Heere Jesus als Middelaar, minder dan sijne Ledematen? Om dat Hy gekoomen is inde gedaante van eenen Dienstknecht? Phil. 2:7. en om te dienen? Matth. 20:28. Immers neen / want hy bleev doe echter de Heere der Heerlijkheyd / (1 Cor. 2:8.) Ende Gods knecht / voor zoo veel hy was Middelaar. Waarom wil dan D. Bekker besluyten / dat wy de Engelen minder maken / dan de menschen? Want als de Engelen den menschen dienen / dan blyvense echter noch gedienstige Geesten / gehoorsaamende de stemme van haren Heere. Ps. 104:4. Hebr. 1:7 / 14.

§ 38. Daar waaren over de Formulieren van Eenigheyd met D. Bekker noch andere Onderhandelingen / maar zy konnen alle / (uyt het geene van ons § 35. vertoont is) zeer licht werden ontbonden.

§ 39. Ik hebbe ook verstaan / ende het is ook licht te denken dat D. Bekker gantsch geen raad en wist om den Heer Professor Trigland te antwoorden / op zyn Grieven over de Versoekinge Christi Matth. 4. Dat hy ook door den Heer Professor Trigland puur stom was gemaakt als sijn E. hem voorwierp / hoe het quam dat D. Bekker Christum bequaam achtte / om te doen en zich te verbeelden dingen / welke voor den Satan te gering waren / uyt § 552.

§ 40. Zoo wierd hy ook des nanoens door D: D. Jacobi ende Husinga in het nauw gebracht over de 4 laatste GRIEVEN. Ende / eens bezet zijnde / met het Argument; *Waarom dat de Heere Jesus ende zyne Apostelen de Jooden in haaren tijd niet beter en hadden leeren oordeelen, ende haar* niet en hadden gered uyt de dwaling van de natuure der Geesten. Zoo sprong hy uyt den band / met te seggen / dat de DAIMONES in Christi ende in der Apostelen tyden, noch niet en waren in zulke achting alse daar na eerst zyn gekoomen, ende dat daarom de Heere Jesus, het quaat, dat'er doe noch niet en was, niet en heeft konnen remedieren. NB. Wy achten dese antwoord van seer groot belang ende zullen daarom onse volgende Brieven, daar op beginnen.

§ 41. Aldus wist zich D. Bekker somtijts te behelpen met te eschapperen, of met het kiesen van de kant der gener / die alles los maken / ende haar eygene Verklaringen / verswijgen. Of / met een wijse van doen / die meer na spotten als na ernst geleek. Door het laatste overwon hy eens / tot zijn eygen schande / den Heer Trigland, dewelke van sijn Meester Jesus geleert heeft; om zijn party liever door kracht van woorden / en door goed-doen / als door spotten te verwinnen.

§ 42. De saake daar in het voorbeel / was / dat de Heer Trigland den Doctor Bekker vraagde / op wat voor een wijse / hy de Versoeking / zoo wel van ouse eerste Ouderen, als van den Heere Jesus zoude verklaren. Ende het antwoord van D. Bekker was in *substantie*: „Ik en versta my niet op de streeken des Duyvels, weet een ander het, ik wil het wel leeren. Men zag in dese antwoord wel

de

de veerdigheyd / maar geen wijsheyd van den Dr. Bekker. Het kunstje van de zijde der Negativen te kiesen is een hand-greep der Socinianen. Maar het en geeft geen wijsheyd van den antwoorder te kennen. Die in nood is soekt zich hier in te verschuylen / ende dan helpt het zoo veel als het kan; maar het en geeft geen reden van Triumph.

§ 43. Echter waren'er menschen / die den 9 Augusti van Edam te rugge quamen / ende die (door gebrek van liefde of van een gezond oordeel / uyt zoo een antwoord / dewelke meer is een Argument van te vluchten / of van in zijn hol te blyven / als van te overwinnen) verspreydden / dat de Doctor Bekker zich zoo wakker had gequeeten / zoo wel in dese / als in andere antwoorden.

§ 44. Myn Heer! kan nu uyt het voorverhaalde besluyten / wat aan zoo een seggen voor een wijs man zy te desereren. Immers ik kan U E. verseke-ren / dat ik een man kenne / die wel bekent is voor een groot Actuarius, ende dat ik / door den zelven ben versekert / dat hy des *Vrydags* den 13 *Augusti* 1691. heeft gesprooken met de alder-voornaamste Leeden van het Christelyke Synodus, dat se alle wonder toe-hoorden / als hy / en dat wel elk apart / haar ver-haalde: hoe'er menschen den 9 Augusti van Edam waren gekomen / die sey-den / dat D. Bekker zoo zeer boven N.N. hadde getriumpheert. Ende dat se alle een-stemming seyden / dat het niet waar en was.

§ 45. Maar / myn Heer! wat behoeven wy hier ontrent veele woorden te gebruyken; men lette maar op de Advijsen / die des Vrydaags gehoort wier-den. Want daar bevondmen / datse alle een-stemmig adviseerden: datse niet voldaan en waaren door de antwoorden / die D. Bekker op de voor-gestelde Grieven / des Donderdags te vooren gegeven hadde. Waaromse ook met eenparige stemmen verklaarden / datse het Boek van D. Bekker, zoo als het daar leyt / verfoeyden / als strijdig tegen de Ware Christelijke Religie / tot hier toe in de Gereformeerde Kerke / na Gods Woord / beleeden. Datse ook hare D. D. Deputaten belasten om alle debvoiren aan te wenden / tot des selfs suppressie / ten eynde daar door / zoo veel mogelijk / mochte werden weg-genoomen het schandaal / dat / door het schrijven van het zelfde Boek / over de Gereformeerde Kerke gebracht was. Ende dat D. D. Deputati daar toe zou-den versoeken het Advijs / ende de concurrentie van sijn *H. Ed. den Heer Com-missaris van* HALEWYN.

Dat voorts de E. Kerken-Raad van Amsterdam ten hoogsten wierde ge-laudeert ende bedankt voor haare pieuse Officien in desen aangewend; ende vorders wierden versocht ende gelast / om de verdere Proceduuren tegen den Persoon van D. Bekker soo veel doenelijk is te termineeren voor den 1 Sep-tember / om als dan de geheele zake te stellen in handen van het E. Classis van Amsterdam. Welke / ten overstaan ende met het Advys van de E E. Heeren en Broederen Gedeputeerde der Synode, haare saken zullen moeten termineeren binnen twee maanden / te rekenen van den tijd af / dat de selve zaake tot haa-re deliberatie zal zijn gekoomen.

Dat ook D. Bekker, *Synodali authoritate*, zal werden belast / om zijn ande-re Boeken / dese materie rakende / niet uyt te geeven / dan na voorgaande Visitatie des E. Classis van Amsterdam, of anders / volgens den 55 Art. van de Kerken-ordre.

§ 46.

§ 46. Welke sententie daar na aan D. Bekker wierd voor-gelesen / ende van hem (zoo veel men zien konde) niet zonder alteratie wierd gehoort.

§ 47. Na dat D. Scriba Husinga, dese Sententie zijn E. hadde voorgelesen / vraagde D. Præses Klapmuts; of zijn E. / dat laatste deel van de sententie aan nam te gehoorsamen? Ende hy antwoorde: Ik versoek Copy van de Sententie. Waar op zijn Hoog Ed. de Heer Commissaris zeyde; dat kan men hem niet weygeren. Ende Syn Ed. repeteerde de vrage van D. Præses noch eens / seggende: *Neemt myn Heer Bekker aan het geene sijn E. daar voorgelesen is, van de andere Deelen niet te doen drukken, als na voorgaande Visitatie ende Approbatie?* Maar D. Bekker antwoorde niet meer / als dat hy zeyde: „ Ik versoek Copy van de „Sententie. Ik moet tyd hebben van my daar op te bedenken. Ik hebbe reeds al „eenige kosten gemaakt en schade gedaan.

Hem wierd dan toegesegt / dat men hem de Copy van de Sententie zoude geven. Ende in het weg gaan / zeyde Hy: „Ik en hadde zulk een Sententie niet „verwacht.

§ 48. Myn Heer, kan in de voornoemde Sententie zien / dat'er wel uytdrukkelijk ende met groote reden gesegt word dat het Christelyke Synodus door de Responsen van D. Bekker niet en is voldaan, ende dat generaale woord was de E. Vergadering zeer behaaglijk. De expressien van het gegeven Scandaal wierd'er met opmerking ingevoegt. Dat'er de Classis moeste by komen / was: om dat een Kerken-Raad volgens de Kerken-ordre, art. 79. geen grooter Regt heeft over een Predikant / als alleen het Regt van Suspensie; Ende daar wierd geseyd; dat men niet en wist / of myne Heeren *van de Regeering, in zoo een gewichtige zaake, daar mede zouden te vreden zyn.*

§ 49. Ende / dat men voorts den Doctor Bekker afvraagde / of hy het laatste lid van de Sententie aan nam om niet meer van die stof te doen drukken zonder voorgaande Visitatie, geschiede daarom; om dat dit deel der Sententie maar *pro interim* genomen wierd / in een saak / die reeds wettig versoept was. Anders en konde het Christelyke Synodus hier over noch niet hebben gedetermineert. Nadien de GENERALE THESIS; of een Doctor Theologiæ recht heeft, om zyne schriften, zonder Visitatie te doen drukken, in de voorgaande *Sessien* eerst was over-genoomen tot de respective Classen, om daar ontrent eerst in het volgende Synode te determineren.

§ 50. De bedenking nu / die iemand hebben moechte / hoe dat men kan supprimeeren een Boek / het geene met Octroy van den Staat is gedrukt / en is geen swarigheyd / om dat DE STAAT, met de Privilegie / geen Boek / nopende des selfs Inhoud, Authentiseert.

§ 51. Indien myn Heer gaarne had een Copy van de Sententie Authentique / dan gelieft te weten / dat de boven-staande zoo goed als authentique is / als komende uyt de hand van een opmerkend Toehoorder. Ook en zoude ik de selve U E. niet mogen schrijven / als met speciaal consent. Men en mag ook geen saken elimineren / staande de deliberatie / ofte ook wel na het scheyden van het Synodus, als die men wel weet / dat tot opbouw van waarheyd en deugd gedyen. Ende ik en zoude U E. niet het minste van dese dingen schrijven / indien ik niet versekert en ware; dat men het wel zal opneemen / als iemand de overvloedige Onwaarheden / die van het gepasseerde versiropt zijn /

E doo:

door een oprecht verhaal deed verdwynen. Ik hebbe daarom alle moeyten aangewend / om alles getrou na te speuren / en het zelve / voor het alwetende oge Gods / ter neder te leggen.

Ende terwijle ik zoo dede / zoo zijn my ter hand gekoomen / zommige aanteekeningen / dewelke (stante Synodo) van oprechte ende zeer bequaame mannen waren opgestelt.

§ 52. De selve verhalen my ook / dat (in absentie van de Heer Correspondens Suyd-Hollandiæ Jac. Triglandius) besloote was / dat sijn E. boven andere Gecommitteerde tegen D. Bekker zoude gelieven te spreeken. Ende dat sijn E (dese Resolutie zoo rasch hy wat laat'er door seker belet / binnen quam / hebbende gehoort) zijn Resentiment daar tegen eenigsins toonde. Niet / om dat sijn E. onwillig was / om de zake Gods ende zijner Kerke te hant-haben; Maar / om dat sijn E. op het Christelyke Synodus van Noord-Holland, maar zat als een Corresponderent Predikant / wegens het Christelyke Synodus van Suyd-Holland; ende om dat die sake was een werk / het welke zeer veel invidie ende misduyding onderworpen is.

Echter en liet zijn E. niet na / om immers zoo veel te doen als iemand / zoo lang zijn E præsentie zulks konde lijden; en dat / met zoo veel glorie en succes / als hier boven is te leesen.

Alleen stuytte des nanoens sijnen verderen voortgang / zekere Brief geschreven uyt Leyden, door den Ed. Heer Borgermeester VAN ALPHEN, wegens de indispositie van sijn E. Geliefde Huys-Vrouwe.

§ 53. Boven het geene gezeyt is / wierden uyt de Vergadering genomineert nomine Synodi, vier mannen / de welke in dese occupatien den E. Classis van Amsterdam zouden dienen van præsentie ende Advys, ende daar toe wierden gestelt D. D. Deputati ordinarii met D. D. Assessor en Scriba. Zoo dat in desen Gelast wierden / D. D. Petr. Jacobi, Joh. Clapmutz, Cornelius Ruyter, ende Johannes Husinga.

§ 54. Wat uytslach nu dese zake verder nemen zal / en is noch niemand bekent. Want achtervolgens de Synodale Resolutie, soo heeft de E. Kerken-Raad, het haare reeds al binnen den gepræfigeerden tijd / doch vruchteloos volbracht. Gelijk myn Heer! uyt de 14 Publijcque Articulen van de E. Kerken Raad, vergeleken met de nietige Uytbiedinge van D. Bekker, heeft konnen leesen.

§ 55 De saake is dan den 3 Sept. gelegt op de Tafel van het E. Classis van Amsterdam. Het welke de selve heeft over-genomen / om hare sentimenten in te brengen in de naaste Classicale Vergadering te houden primo October aanstaande.

Het is nodig / dat men hier aanmerke / dat het E. Classis van Amsterdam den 3 Sept. noch niet in staat konde zijn / om te treden tot eenige deliberatien / vermits het Christelyke Synodus haar E. hadde gelast / om te delibereren ten overstaan / ende met Advys van de 4 Gedeputeerden des Christelyke Synodi. Welke tegen den 3 Sept. noch niet en waren verschreven / noch ook niet beschreeven en konden worden / zoo lange de saake van D. Bekker noch niet en was in handen van het Classis.

§ 56. Ik hoore van ter zijden praaten / dat sommige leeden des E. Classis wel

wel hadden gewenscht / dat de E. Kerken-Raad van Amsterdam eerst hadden geformeert haar E. sententie van Suspensie: Waar toe een Kerken-Raad uyt kracht van den 79 *art. van de Kerken-ordre*, geauthoriseert is. Ende gelijk de E Kerken-Raad / in haar 14. *art*. den 23. Aug. 1691. opgestelt / hadde gedrepgt.

§ 57. Maar de Heeren en vatten (onder correctie) de sake niet aan het rechte eynde. Want het is openbaar dat een Kerkelyke-minder-Vergadering na het geven van haare sententie / verliest haar stemme in een hoger vergadering; wanneer de verongelykte by wege van Appel ofte by wege van Doleantie zich verboegt na een hoger vergadering.

§ 58. Ende hier inne zijn de Kerkelijke verschillende van de Politijcque. Want een Politijcque-minder-Recht / wijst het Vonnis / geeft Copy van de Sententie / ende stelt partyen tegen malkanderen. Maar een lager Kerkelyke Vergadering geeft zelden Copy van hare Sententie / want sy moet zelver door hare Gedeputeerden verschijnen / als party / voor een hoger Vergadering / ende daar om ook met party buyten staan / als de sake komt in deliberatie.

§ 59. Het is daarom mijnes oordeels veel beter / dat soo een aansienelijk Collegie / (als daar is de Kerken-Raad van Amsterdam) behoude haare sit-plaatse in het Eerwaarde Classis van de selfde naam. Ten ware / dat iemand geliefde te denken; dat de Sententie van de E. Kerken-Raad van Amsterdam de Deliberatien van het E. Classis seer zoude konnen verlichten. Maar myn Heer! als ik dan alles moet zeggen / wat ik'er van denke; zoo gelieft / met my eens in te zien: dat D. Bekker, om zijn groote en goedaardige gedienstigheyd / en om zijn goed leven / by zijn E. Collegen zeer wel is gesien. En dat het haar niet weynig bekommert maakt / dat hy aan de eene zijde zoo zeer opiniatreert in zijne zeer schadelijke dwaling / ende dat aan de andere kant Gods Kerke zoo veel om hem moet lijden.

§ 60. Waar om / het dan niet wonder en is / datse wel alles willen toe brengen / om de Ergernisse te weeren uyt den Tempel. Maar ook wel gaarne aan haaren Waarden Collega, zoo veel tijd gunnen / als eenigsins in haare macht is / om haren Broeder en Vriend / was het mogelijk / noch te behouden. Het quam doch maar op een Maantje aan / dat het Zegel gehangen wierde aan het werk. En wie kon dat zijnen Broeder weygeren / terwijle reeds een yder wiste; datmen bezich was om d'ergernisse te weeren. En datmen niet alleen in Noord-Holland, maar ook al in de Provincien van Gelderland, Uytrecht, enz. dit boek verfoeyt heeft.

§ 61. Het staat doch vast dat D. Bekker zijn misslag zal moeten bekennen / ende herstellen; of dat sijn E. volgens Kerken-ordre, geen Predikant mag weesen inde Gereformeerde Kerke. Daar leggen tegen hem het 53. Artikel van onse Kerken-ordre, ende zoo veele Formulieren als hier vooren zijn verhandelt. En daar heeft hy voor zich het exempel van D. Jacobus Koelman.

§ 62. Het is de maxime van den Staat de Kerkelijke te houden in ruste / door de gearresteerde banden van Eenigheyd. En haar Ed. Groot Achtbaarheeden, myne Heeren de BORGERM. van de Stad Amsterdam, hebben reeds / in Conformiteyt van hare gezegende Voorsaten / haare genegentheyd tot ruste onder de Broederen bekent gemaakt. Ende men is wel versekert / dat

dat HAAR ED. GROOT-ACHTBAARHEEDEN D. Bekker, tegen de Kerken-ordre ende tegen de goede intentie van het Christelyke Synodus, niet en zullen beschermen.

§ 63. Zijn Boek behoorde als een publicq. schrift tot de kerken der meerder Vergadering / en is daarom Wettig voor het E. Christelyke Synodus verhandelt: Kerken ordre art. 30. Over zijn Persoon moestmen eerst delibereeren inde mindere Vergadering / eer datmen hem bracht voor een hoger. ibidem met art. 31/36/79. Dit nu is reeds zoo verre volbracht ende het overige staat voor de deure / wy mogen dan den HEERE wel ernstig bidden / dat het zijne Majesteyd behage / om onsen Mede-broeder noch / voor die tijd / te verlichten / op dat te gelijk onsen Broeder mag werde behouden / ende Gods Kerke mag blijven in ruste / en bewaart voor schaad en schande.

§ 64. In welke verwachting ik voor tegen-woordig mijne verdere redenen spare / tot de naaste occasie. Als wanneer ik U. E. verhoope te toonen / dat onse Gereformeerde Kerke / wegens de natuur ende de werkingen der Geesten / in haer gevoelen niet en verschilt van de Leere Christi ende sijner Apostelen.

§ 65. Ik hadde wel-gedacht het zelve in desen tweeden Brief te hebben begonnen; maar dewijle dit Capittel zich wat breeder uytspreyd. Ende dat ook het volgende Capittel zal vereyschen eenige Extensie, om / uyt de Philosophie te toonen / de daden voor onse ZIELE in het gemeen / ende daar na in het byzonder van den Gemeenen Zin, (*Sensus Communis*), Item vande Phantasie, Achting, ende Memorie; nevens de onderscheydene Werkingen van het Verstand, als ook van onse Wille, ende Herts-tochten: Om zoo veel te onderscheydelijker te toonen / dat en hoe de Satan op dat alles werkt; ende hoe echter de mensch is ende blijft de oorsaak van de Sonde: Zoo sal ik voor tegenwoordig afbreeken / ende ondertussen (na toewensching van alle Heyl en Zegen) blijven /

Myn Heer!

U E. Verplichte eer en dienstschuldige /

הגבר Φιλαλήτης.

Aldus getekent, in myn Rust-huys, desen 18. Septemb. 1691.